

**ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΝΗΓΟΡΟΥ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΑΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
«ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ
ΧΩΡΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ»**

Θέμα: Πρακτικές απομόνωσης και ελέγχου εισερχομένων κρατουμένων, καταδικασθεισών ή υποδίκων για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών_

Ο Συνήγορος του Πολίτη στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, κατά το άρ. 103 § 9 του Συντάγματος και τον ν.3094/2003, εξετάζει τις υπ' αριθ. πρωτ. 12568/2008 και 9991/2008 αναφορές, σχετικά με τις πρακτικές ελέγχου των γυναικών κρατουμένων για παραβάσεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, που εισέρχονται το πρώτον ή επανακάμπτουν στις μέχρι πρότινος γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού και στις γυναικείες φυλακές Διαβατών Θεσσαλονίκης. Οι συγκεκριμένες αναφορές υποβλήθηκαν επωνύμως και υπογράφονται προσηκόντως.

I. ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΛΕΓΧΟΥ

Να σημειωθεί εν πρώτοις ότι τα καταγγελλόμενα στις υπό διερεύνηση αναφορές αφορούν όλες τις κρατούμενες οι οποίες είναι υπόδικοι ή έχουν ήδη καταδικαστεί για παραβίαση της νομοθεσίας περί ναρκωτικών· συχνά όμως πρόκειται και για κρατούμενες για τέλεση άλλων αδικημάτων, για τις οποίες απλώς υπάρχουν υπόνοιες για χρήση ή διακίνηση ναρκωτικών.

Όλες οι ως άνω κρατούμενες, τόσο κατά στην αρχική τους εισαγωγή στην φυλακή, όσο και κατά την επιστροφή τους μετά από μεταγωγή ή άδεια, φέρονται να υποβάλλονται, κατά **πάγια** πρακτική, σε **ειδικό έλεγχο** για εντοπισμό παράνομων ουσιών και κρατούνται (συνήθως επί **τρίημερο**) σε ειδικούς χώρους, προτού μεταφερθούν στους θαλάμους ή στα ατομικά κελιά.

Να επισημανθεί ότι οι περιεχόμενοι στις αναφορές πραγματικοί ισχυρισμοί, μολονότι αφορούν διαφορετικά σωφρονιστικά καταστήματα, συγκλίνουν σε σημαντικό βαθμό δημιουργώντας ευλόγως την εντύπωση ότι επιμέρους πρακτικές μεταχείρισης των εισερχομένων κρατουμένων συνθέτουν πράγματι μια **γενικότερα τηρούμενη διοικητική πρακτική**. Πιο συγκεκριμένα και με βάση πάντοτε τους ισχυρισμούς, που περιέχονται στις αναφορές, η γενικότερη πρακτική αυτή (των ελεγκτικών

διαδικασιών αλλά και των οικείων συνθηκών κράτησης συμπεριλαμβανομένων) συντίθεται από τις εξής επιμέρους παραμέτρους:

α) **Αφαίρεση των ενδυμάτων** και προσωπικών αντικειμένων κατά την είσοδο των κρατουμένων.

β) Εξονυχιστικός **σωματικός** και **ενδοσωματικός έλεγχος** (συνήθως κολποσκόπηση και πρωκτοσκόπηση).

γ) **Κράτηση σε ειδικό χώρο**, ο οποίος προορίζεται κανονικά για την απομόνωση κρατουμένων στους οποίους έχει επιβληθεί σχετική πειθαρχική ποινή. Στον χώρο αυτό κρατούνται συνήθως **έξι με οκτώ** άτομα ανά κελί (κάποιες φορές και περισσότερα). Οι κρατούμενες επίσης αναφέρουν ότι κοιμούνται σε ακάθαρτα στρώματα χωρίς κλίνη, δηλαδή στο δάπεδο, ενώ στους ίδιους χώρους υπάρχει πολλή **υγρασία, έντονο πρόβλημα εξαερισμού**, και ιδιαίτερα **ελλιπής θέρμανση** τον χειμώνα. Ιδιαίτερα ελλιπής φαίνεται να είναι επίσης η καθαριότητα του χώρου

δ) **Χορήγηση καθαρτικών ουσιών**

ε) **Παρακολούθηση με κάμερα της χρήσης της τουαλέτας**. Η ίδια δε η τουαλέτα φέρεται να **μην** πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις υγιεινής, (δεν καθαρίζεται τακτικά και χρησιμοποιείται από μεγάλο αριθμό κρατουμένων με κίνδυνο διάδοσης μολυσματικών ασθενειών)

στ) **Ανεπαρκής «προαυλισμός»**, που διενεργείται στη περίπτωση των υπό καθεστώς ειδικού ελέγχου κρατουμένων μόνο **για μισή ώρα** ημερησίως και, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες κρατούμενες, όχι σε ανοικτό χώρο, αλλά σε κοινόχρηστους χώρους **εντός** του ειδικού απομονωτηρίου.

II. ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΥ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ

a. Κρίσιμες εθνικές ρυθμίσεις

Ως γνωστόν, τα περί λειτουργίας των σωφρονιστικών καταστημάτων και της διαβίωσης εντός αυτών ρυθμίζουν γενικότερα, σε επίπεδο εθνικού δικαίου, ο Σωφρονιστικός Κώδικας (Ν. 2776/1999) και ο Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας των Καταστημάτων Κράτησης. Όπως γίνεται δε παγίως δεκτό από νομολογία και θεωρία, οι ρυθμίσεις αυτές δεν αποβλέπουν απλώς στην ομαλή εκτέλεση της ποινής και την εύρυθμη λειτουργία των σωφρονιστικών καταστημάτων, αλλά ταυτοχρόνως στη διασφάλιση του πλήρους σεβασμού της αξιοπρέπειας των κρατουμένων. Εγγυώνται συγκεκριμένα ότι κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού τους, η μεταχείρισή τους δεν μπορεί να πλήττει κατ' αρχήν άλλο δικαίωμα πέραν της προσωπικής τους ελευθερίας και αυτό μόνον στο βαθμό που είναι απολύτως αναγκαίο για την υπαγωγή τους σε καθεστώς ειδικής εξουσίασης, δηλαδή στον σωφρονιστικό εγκλεισμό, που συνεπάγεται η στέρηση της ελευθερίας τους. Το αίτημα για πλήρη σεβασμό της

αξιοπρέπειας των κρατουμένων συνοψίζεται στην απαγόρευση υποβιβασμού τους σε αντικείμενα και στην απαγόρευση μεταχείρισής τους ως μέσων για την επίτευξη οποιουδήποτε ποινικού ή σωφρονιστικού σκοπού, σύμφωνα και με τα άρθρ. 2§1 και 5§1 του Συντάγματος. Γι' αυτό και τυχόν ειδικότεροι περιορισμοί στην άσκηση δικαιωμάτων των κρατουμένων, άλλων από την προσωπική τους ελευθερία, επιτρέπονται μόνο για **εξαιρετικούς λόγους** κατόπιν **ρητής νομοθετικής πρόβλεψης**.

Η **πρόληψη και αποτροπή της εισαγωγής ναρκωτικών ουσιών** στα σωφρονιστικά καταστήματα αποτελεί οπωσδήποτε στόχο, για την εκπλήρωση του οποίου η διεύθυνση του σωφρονιστικού καταστήματος οφείλει να επιδεικνύει ιδιαίτερη μέριμνα. Γιατί το ενδεχόμενο αυτό διαταράσσει σοβαρά τον δημόσιο σκοπό της στερητικής της ελευθερίας ποινής αλλά και θέτει σε σοβαρό κίνδυνο έννομα αγαθά των ίδιων των κρατουμένων. Για την εκπλήρωση του κατ' αρχήν θεμιτού αυτού στόχου, το άρθρ. 34 παρ. 15 του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας Γενικών Καταστημάτων Κράτησης τύπου Α' και Β' προβλέπει τη δυνατότητα λήψης ειδικών μέτρων ελέγχου και, πιο συγκεκριμένα, το ενδεχόμενο να υποχρεωθεί κάποιος κρατούμενος να εγκατασταθεί σε ειδικό χώρο προς ολιγοήμερη παρακολούθηση. Ωστόσο, η επιβολή του ειδικού αυτού ελεγκτικού μέτρου είναι δυνατή, μόνον **ύστερα από έγκριση του Εισαγγελέα Επόπτη** και εφ' όσον εκτιμάται βάσει **συγκεκριμένων** στοιχείων ότι ο κατά περίπτωση εισερχόμενος κρατούμενος θα επιχειρήσει να εισαγάγει στο κατάστημα απαγορευμένες ουσίες, που έχει αποκρύψει στο σώμα τους κατά τρόπο που να μην καθιστά δυνατή την ανίχνευσή τους με σωματική έρευνα ή με ακτινολογικό έλεγχο. Επίσης, προβλέπεται ότι καθ' όλη τη διάρκεια της παραμονής τους στους χώρους κράτησης λαμβάνεται μέριμνα για τη χρήση ειδικής τουαλέτας.

Από τη κρίσιμη αυτή ρύθμιση, πάντα σε αρμονία με την υποχρέωση σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, συνάγεται ότι τέτοια ειδικά μέτρα ελέγχου είναι θεμιτό να λαμβάνονται κατ' αρχήν **μόνον κατ' εξαίρεση**. Οι περιορισμοί δικαιωμάτων καθώς και οι προσβολές αγαθών των κρατουμένων που αυτά συνεπάγονται, πρέπει να υπακούουν αυστηρά στην **αρχή της αναλογικότητας**. Κυρίως όμως η εξαιρετικότητα τέτοιων επαχθών για τη προσωπικότητα του κρατουμένου ειδικών μέτρων προϋποθέτει ως αναγκαία τη συνδρομή στο πρόσωπο του **συγκεκριμένου** κρατουμένου **επαρκών ενδείξεων, ικανών να δικαιολογήσουν** την επιβολή τους στη συγκεκριμένη περίπτωση. Την απαίτηση αυτή υπογραμμίζει περαιτέρω και το γεγονός ότι ο νόμος υπάγει την κρίση για την επιβολή τέτοιων μέτρων στη **διαδικαστική εγγύηση** της έγκρισής τους από τον Εισαγγελέα. Πρέπει, κατά συνέπεια, να γίνει δεκτό ότι η αμιγώς προληπτική συλλήβδην εφαρμογή τέτοιων μέτρων σε όλους αδιακρίτως όσους κρατούνται για αδικήματα περί ναρκωτικών ουσιών ή, ακόμη χειρότερα, σε όλους αδιακρίτως τους κρατουμένους, που τυχαίνει να εισέρχονται το πρώτον ή να επανακάμπτουν μετά από έξοδό τους στο κατάστημα, θα παραβίαζε τον εξαιρετικό χαρακτήρα των μέτρων και την

απαίτηση ειδικής αιτιολόγησής τους που απορρέουν από τον σεβασμό της προσωπικότητας του κρατουμένου.

Περαιτέρω, το γεγονός ότι η αναφορά του Κανονισμού Λειτουργίας σε «ειδική τουαλέτα» δεν περιέχει περαιτέρω εξειδικεύσεις όσον αφορά τους ποιοτικούς όρους και τις προδιαγραφές αυτής δεν συνεπάγεται ότι η οργάνωση του ειδικού αυτού χώρου δεν υπόκειται σε περιορισμούς. Αντίθετα, οι όποιες ανάγκες λειτουργικότητας εν όψει του ειδικού σκοπού της αποτροπής της εισαγωγής ναρκωτικών ουσιών πρέπει υποχρεωτικά να σταθμίζονται με βασικές πτυχές της προσωπικής αξιοπρέπειας που ο νόμος εγγυάται υπέρ των κρατουμένων: μεταξύ αυτών πρέπει να γίνει, νομίζουμε, δεκτό ότι περιλαμβάνεται και η διασφάλιση στοιχειώδους ιδιωτικότητας και η αποφυγή της ακραίας ταπείνωσης που συνεπάγεται η υποχρεωτική αφόδευση ενώπιον άλλων.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι, αν και δεν υπάρχει στις προαναφερθείσες ρυθμίσεις ρητή πρόβλεψη για τους ειδικούς χώρους ή για τις προδιαγραφές που αυτοί πρέπει να πληρούν, η προσωρινή υπό παρακολούθηση κράτηση των εισερχομένων κρατουμένων σε ξεχωριστούς χώρους από τους υπόλοιπους δεν είναι αυτονόητο ότι μπορεί να αποκλίνει ποιοτικά από τους λοιπούς συνήθεις χώρους εγκλεισμού, παρά μόνον στον βαθμό που κάτι τέτοιο είναι αναγκαίο για τη λειτουργικότητα του ελέγχου. Αν μάλιστα η κράτηση αυτή διενεργείται στα κελιά που προορίζονται για πειθαρχικό εγκλεισμό του αρθ. 69 του ΣΚ, αυτά, σύμφωνα με το άρθ. 21 § 3 του ίδιου Κώδικα: «.....*κτιριολογικά δεν διαφέρουν από τα λοιπά κελιά.....*» .

β. Κατευθύνσεις της νομολογίας Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του *Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου* (ΕΔΑΔ), η **υποβολή κρατουμένων χωρίς την θέλησή τους σε ιατρικές εξετάσεις** εκ μέρους των σωφρονιστικών αρχών συνιστά **απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση** (άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου [ΕΣΔΑ]) και **προσβολή της ιδιωτικότητας** (άρθρο 8), εφόσον τέτοιο μέτρο δεν προβλέπεται από διάταξη νόμου, καθώς και σε περίπτωση που, μολονότι συντρέχει σχετική νομοθετική πρόβλεψη, τέτοιο μέτρο δεν κρίνεται πρόσφορο και αναγκαίο **ή ο σκοπός τον οποίο αυτά εξυπηρετεί θα μπορούσε να είχε επιτευχθεί με άλλα μέσα** (βλ. λ.χ. *Narinen v. Finland*, no. 45027/98, 2004, *Herczegfalvy v. Austria*, *Jalloh v. Germany*, 2007)._

Ειδικότερα μάλιστα όσον αφορά την αναγκαστική γυναικολογική εξέταση εντός σωφρονιστικού καταστήματος και τον τρόπο διεξαγωγής της, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δέχεται ότι, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου απαιτείται η συναίνεση της κρατουμένης για την υποβολή της σε τέτοιου είδους εξετάσεις, δεδομένων των συνθηκών εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων, τα πρόσωπα αυτά δεν είναι δυνατόν να αντισταθούν ή να

συνεχίζουν να αντιστέκονται επί μακρόν σε τέτοια εξέταση λόγω της κράτησής τους (βλ. α.α. *Juhnke v. Turkey*, no. 52515/99, 2008). Επιπλέον το Δικαστήριο θεωρεί ότι τέτοιου είδους ιατρική επέμβαση, χωρίς την συναίνεση του υποκειμένου ή χωρίς την ελεύθερη και ρητή βούλησή του, μπορεί να συνιστά και παραβίαση της ιδιωτικής του ζωής σύμφωνα με το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, αν αυτή δεν μπορεί να αιτιολογηθεί σύμφωνα με τους όρους της δεύτερης παραγράφου του άρθρου αυτού, και συγκεκριμένα ως «*σύμφωνη με το νόμο*» και «*αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία*» για έναν ή περισσότερους νόμιμους σκοπούς, από τους αναφερόμενους στη σχετική διάταξη. Σύμφωνα δε με τη νομολογία επί του άρθρου 8, η αναγκαιότητα για τέτοιου είδους επεμβάσεις υφίσταται μόνο όταν εξυπηρετείται μια **πιεστική κοινωνική ανάγκη** και μόνο υπό την προϋπόθεση ότι η επέμβαση αυτή είναι **ανάλογη με τον σκοπό**, που εξυπηρετεί.

γ. Σχετικές επισημάνσεις της Επιτροπής Πρόληψης Βασανιστηρίων (CPT)

Σε ανάλογες επισημάνσεις, εστιασμένες όμως πολύ περισσότερο στα ειδικά ζητήματα που αφορά η παρούσα έρευνα, είχε την ευκαιρία να προβεί στο πρόσφατο παρελθόν η *Επιτροπή Πρόληψης Βασανιστηρίων* (CPT) σε συνέχεια επισκέψεων της σε ελληνικές φυλακές. Η Επιτροπή εντόπισε συγκεκριμένα προβλήματα τόσο στον τρόπο ελέγχου εισαγωγής απαγορευμένων ουσιών, όσο και στα μέτρα, τα οποία λαμβάνονται για τον σκοπό αυτό σε βάρος των κρατούμενων, τα οποία και έθεσε υπ' όψιν των αρμοδίων ελληνικών αρχών. Στην έκθεσή της για την Ελλάδα, που δημοσιεύτηκε στις 20 Δεκεμβρίου 2006 [CPT/Inf (2006)41], και ειδικότερα στην παράγραφο 81 αναφέρεται ότι η συγκεκριμένη πρακτική **θεωρείται δυσανάλογη σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό** και συνιστά, κατά την κρίση της Επιτροπής, **ταπεινωτική μεταχείριση**. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της Επιτροπής τόσο αυστηρός έλεγχος είναι επιτρεπτός, όταν αυτός διενεργείται **κατ' εξαίρεση** και **ανάλογα με τον βαθμό επικινδυνότητας της περίπτωσης**, και όχι συστηματικά ως πάγιο μέτρο ελέγχου κάθε φορά που οι κρατούμενες επιστρέφουν στη φυλακή (π.χ. μετά από νοσηλεία τους σε νοσοκομείο ή μετά την παρουσία τους στο δικαστήριο). Επιπλέον συστήνεται από την Επιτροπή ότι, σε περίπτωση που καθίσταται αναγκαία μια τέτοια εξέταση, αυτή θα πρέπει να διενεργείται μόνον από γιατρό, και μάλιστα όχι από τον γενικό ιατρό ή παθολόγο της φυλακής, και κατά τρόπο που να μην προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Επίσης η Επιτροπή έχει εκφράσει τις αντιρρήσεις της σχετικά με την πάγια τακτική **χορήγησης καθαρτικών ουσιών** στις νεοεισαχθείσες κρατούμενες και της παραμονής αυτών στην απομόνωση επί πέντε ημέρες, καθώς και για την παρακολούθηση της τουαλέτας μέσω ηλεκτρονικής

κάμερας και συνέστησε **την άμεση διακοπή της ταπεινωτικής αυτής πρακτικής.**

ΙΙΙ. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Από τη συνεχή υπηρεσιακή επαφή του με φυλακισμένους αλλά και τη σταθερή παρακολούθηση της αστυνομικής επικαιρότητας και της εγκληματολογικής έρευνας, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει αποκτήσει επίγνωση των τεραστίων διαστάσεων και των τραγικών συνεπειών της διακίνησης ναρκωτικών ουσιών μέσα στις φυλακές, και μάλιστα υπό τις παρούσες περιστάσεις της υπερδιόγκωσης του πληθυσμού των κρατουμένων, οι περισσότεροι από τους οποίους κρατούνται για αδικήματα περί των ναρκωτικών.

Η Αρχή μας συμμερίζεται την μέριμνα που επιδεικνύουν και κατανοεί κατ' αρχήν τις προσπάθειες που καταβάλλουν οι διευθύνσεις των σωφρονιστικών καταστημάτων για την αποτροπή της εισαγωγής ναρκωτικών ουσιών. Αντιλαμβάνεται συνεπώς την αναγκαιότητα ειδικών μέτρων ελέγχου των το πρώτον εισερχομένων ή επανακαμπτόντων κατόπιν λ.χ. άδειας, νοσηλείας, μεταγωγής για δίκη κρατουμένων. Και αυτό γιατί έχει πράγματι διαπιστωθεί ότι έτσι συχνά εισέρχεται στον χώρο της φυλακής σημαντικό τμήμα των εκεί διακινουμένων ναρκωτικών. Μολονότι η πιθανολόγηση τέτοιου κινδύνου δικαιολογεί κατ' αρχήν την εγκατάσταση μιας πάγιας και αυστηρής διαδικασίας ελέγχου, δεν μπορεί να προεξοφλεί χωρίς ιδιαίτερες ενδείξεις την προσωπική επικινδυνότητα του κάθε συγκεκριμένου εισερχομένου, πολλώ δε μάλλον δεν μπορεί να αποτελεί λόγο για την υπαγωγή σε ελέγχους που είναι εκ των πραγμάτων ταπεινωτικοί γι' αυτούς που τους υφίστανται, αλλά ενδεχομένως και γι αυτούς που τους διενεργούν. Την κατάλληλη ισορροπία μεταξύ αποτελεσματικής αποτροπής της εισόδου ναρκωτικών ουσιών και σεβασμού της προσωπικότητας του κρατουμένου φαίνεται να επιτυγχάνει, περιορίζοντας στο ελάχιστο αναγκαίο τη διεξαγωγή ταπεινωτικών σωματικών ελέγχων, η εγκατάσταση σύγχρονων μηχανημάτων ανίχνευσης ναρκωτικών ουσιών, η οποία και αναδεικνύεται έτσι ως προ πολλού απολύτως επιβεβλημένη.

Τα ζητήματα αυτά είναι βέβαια γνωστά και απασχολούν από καιρό τις υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης, όπως τουλάχιστον καθιστά σαφές και το υπ' αριθ. Πρωτ. 19/2-11-2007 έγγραφο προς τη Βουλή των Ελλήνων (Δ/ση Κοινοβουλευτικού Ελέγχου / Τμήμα Ερωτήσεων), που απέστειλε το Υπουργείο σε απάντηση ερωτήματος υποβληθέντος από τον βουλευτή Γιάννη Σκουλά στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού ελέγχου. Η εν λόγω απάντηση επισημαίνει ότι ο έλεγχος για εντοπισμό ναρκωτικών ουσιών που γίνεται στους κρατούμενους όταν επιστρέφουν από άδειες ή από τα δικαστήρια και (κατ' επέκταση και στους νεοεισαγόμενους κρατούμενους) είναι εξαιρετικά δυσχερής, λόγω του ότι οι κρατούμενοι εισάγουν τις ουσίες ακόμη και σε σωματικές τους κοιλότητες, κατά τρόπο

ώστε αυτές να μην ανιχνεύονται από τις υπάρχουσες συσκευές εντοπισμού. Περαιτέρω όμως, γνωστοποιείται ότι έχει προγραμματιστεί η αγορά υπερσύγχρονων συσκευών εντοπισμού για όλα τα καταστήματα κράτησης, ενώ προστίθεται ότι σε κάθε περίπτωση που υπάρχουν υπόνοιες για την εισαγωγή ναρκωτικών ουσιών, οι κρατούμενοι μεταφέρονται στο Νοσοκομείο Κρατουμένων για ιατρικό έλεγχο και παρακολούθηση.

Από την πλευρά της η Αρχή μας είχε επισημάνει με έμφαση, στην προαναφερθείσα έκθεση αυτοψίας που διεξήγαγε στο κατάστημα Μαλανδρινού, την κρισιμότητα των προβλημάτων που δημιουργεί η έλλειψη τέτοιων μηχανημάτων σε κάθε επί μέρους πεδίο της σωφρονιστικής αγωγής (βλ. σελ. 6 και 9). Η περαιτέρω πιστοποίηση των προβλημάτων αυτών και της συνδρομής τους σε περισσότερα καταστήματα της χώρας, κυρίως όμως η διερεύνηση των ζητημάτων που εγείρουν οι, εν απουσία τέτοιων μηχανημάτων, εναλλακτικές μέθοδοι ελέγχου επί των εισερχομένων κρατουμένων, εκ των πραγμάτων κατέστη αδύνατη λόγω της επίμονης άρνησης των υπηρεσιών του Υπουργείου Δικαιοσύνης, κατόπιν και σχετικών παρεμβάσεων της εισαγγελίας του Αρείου Πάγου, να επιτρέψουν περαιτέρω επισκέψεις του Συνηγόρου του Πολίτη σε σωφρονιστικά καταστήματα. Ως εκ τούτου και μέχρι την εκ νέου διασφάλιση της δυνατότητας της Αρχής μας να συμπεριλαμβάνει τα σωφρονιστικά καταστήματα στο διερευνητικό της έργο, μόνες πηγές για τη διαπίστωση τέτοιων προβλημάτων παραμένουν οι περιεχόμενοι σε αναφορές κρατουμένων ισχυρισμοί και οι σχετικές απαντήσεις των υπηρεσιών του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Εν προκειμένω, οι πραγματικοί ισχυρισμοί που διατυπώνονται στις υπό διερεύνηση αναφορές διαμορφώνουν μια εικόνα του ζητήματος των ελέγχων για την αποτροπή της εισαγωγής ναρκωτικών ουσιών σε σωφρονιστικά καταστήματα **διαφορετική** από αυτή της παρασχεθείσας απάντησης στο πλαίσιο του κοινοβουλευτικού ελέγχου. Και οι δύο αναφορές τονίζουν ότι ο έλεγχος παγίως και αδιακρίτως διενεργείται σε ειδικούς χώρους απομόνωσης εντός του κτιρίου της φυλακής, αντί του νοσοκομείου κρατουμένων, και μάλιστα υπό εξαιρετικά δυσμενείς και αναξιοπρεπείς συνθήκες και χωρίς καμία ιατρική παρακολούθηση. Από την παράλειψη δε οποιασδήποτε σχετικής μνείας, προκύπτει περαιτέρω ότι ο ειδικός εξοπλισμός, στην άμεση προμήθεια του οποίου αναφέρεται η απάντηση του Υπουργείου Δικαιοσύνης, κατά τον χρόνο τουλάχιστον της υποβολής των αναφορών (περισσότεροι από 6 και 9 μήνες από την απάντηση του Υπουργείου) είτε δεν υπήρχε ακόμη στα συγκεκριμένα καταστήματα, είτε δεν χρησιμοποιείτο.

Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι οι υπό διερεύνηση αναφορές, μολονότι προερχόμενες από κρατούμενες σε διαφορετικά καταστήματα, συμπίπτουν σε αξιοσημείωτο βαθμό ως προς την τηρούμενη στο αντίστοιχο κατάστημα πάγια πρακτική ελέγχου. Επιπλέον δε σειρά μαρτυριών και διαμαρτυριών που είδαν το φως της δημοσιότητας επ' ευκαιρία είτε θανάτων κρατουμένων που επισυνέβησαν κατά την διάρκεια τέτοιας ιδιότυπης απομόνωσης χάριν παρακολούθησης είτε στο πλαίσιο της πρόσφατης μαζικής κινητοποίησης του συνόλου σχεδόν των κρατουμένων της χώρας

φαίνονται όχι μόνον να επιβεβαιώνουν το περιεχόμενο των υπό διερεύνηση αναφορών αλλά και να δημιουργούν ευλόγως την εντύπωση ότι πρόκειται μάλλον για μια γενικευμένη πρακτική, τηρούμενη όπου δεν υφίσταται εξειδικευμένος εξοπλισμός (όπως λ.χ. φέρεται να υπάρχει πλέον στο κατάστημα Μαλανδρίνου) ή παράλληλα με τον έλεγχο με μηχανήματα (όπως αναφέρεται ότι συμβαίνει στη Γυναικεία Φυλακή στα Διαβατά) . Το πλέον δυσάρεστο και ανησυχητικό στοιχείο όμως είναι το γεγονός ότι οι δύο υπό διερεύνηση αναφορές, όπως και οι μεταγενέστερές τους δημοσιοποιηθείσες μαρτυρίες σχετικά με τις τηρούμενες πρακτικές ελέγχου, φαίνονται να αναπαράγουν αναλλοίωτη σχεδόν την εικόνα των τηρουμένων πρακτικών που αποτύπωσε ήδη προ διετίας στην προμνησθείσα έκθεσή της, μαζί με δικαιολογημένα οξείες και μειωτικές για το κύρος της χώρας μας επικρίσεις, η Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η σύμπτωση των σχετικών περιγραφών και διαπιστώσεων καθιστά περισσότερο πιθανή την αλήθεια των περιεχομένων στις υπό διερεύνηση αναφορές ισχυρισμών και όχι το ενδεχόμενο καταχρηστικών και κακόπιστων καταγγελιών εκ μέρους των αναφερομένων.

Εν όψει των εκτιμήσεων αυτών, φαίνεται ότι:

α. Παρά τις σχετικές υποδείξεις της Επιτροπής, στα δύο επίμαχα σωφρονιστικά καταστήματα, ενδεχομένως δε και σε αρκετά άλλα, εξακολουθεί να τηρείται ως πάγια διαδικασία ελέγχου και αποτροπής της εκεί εισαγωγής ναρκωτικών ουσιών η ολιγόμηρη απομόνωση και ο υποχρεωτικός σωματικός και ενδοσωματικός έλεγχος, αναγκαστική υποβολή σε ειδικές εξετάσεις (π.χ. κολποσκόπηση ή/και πρωκτοσκόπηση), συλλήβδην για αδικήματα περί ναρκωτικών ή και για άσχετα με τα ναρκωτικά αδικήματα. Όπως επισημάνθηκε και παραπάνω, τα χαρακτηριστικά της πρακτικής αυτής ως **γενικευμένης** και **τακτικής**, αντί εξαιρετικής και επιβαλλόμενης με βάση συγκεκριμένες υποψίες, την καθιστούν **δυσανάλογη προσβολή της αξιοπρέπειας** των κρατουμένων που υποβάλλονται σε τέτοια **ταπεινωτική μεταχείριση**. Το θλιβερό δε αυτό φαινόμενο εναρμονίζεται με την πολλαπλώς διαπιστωθείσα τάση των σωφρονιστικών αρχών να αποφεύγουν την ειδική αιτιολόγηση ή και αυτήν ακόμη την απλή μνεία των υποψιών τους σε βάρος των κρατουμένων προκειμένης είτε της απόρριψης αιτημάτων τους (λ.χ. για άδεια), είτε της επιβολής κάποιου δυσμενούς μέτρου (λ.χ. μεταγωγής, διακοπής φοίτησης κ.λπ.).

β. Ομοίως, οι διοικήσεις των σωφρονιστικών καταστημάτων φαίνονται να έχουν παραβλέψει τις ισχυρές αντιρρήσεις της Επιτροπής κατά της χορήγησης φαρμακευτικών σκευασμάτων (καθαρτικών), η οποία μάλιστα – παρά τους περί του αντιθέτου ισχυρισμούς της διοίκησης (βλ. παραπάνω σχετική απάντηση)- διενεργείται σε εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες, καθώς και κατά της ηλεκτρονικής παρακολούθησης της ειδικής τουαλέτας κατά την χρήση της από κρατούμενους. Τα μέτρα αυτά συνιστούν δυσανάλογα επαχθή και ταπεινωτική μεταχείριση, αυτοτελώς και ασχέτως του αν επιβάλλονται κατ' εξαίρεση ή σε τακτική βάση, το δε γεγονός ότι

εξακολουθούν, μολονότι υπάρχει πλέον επίγνωση του προβληματικού τους χαρακτήρα, επίσης επιβαρύνει την ευθύνη της διοίκησης.

γ. Δεδομένης της προαναφερθείσας μέχρι σήμερα αδυναμίας πρόσβασης μας σε σωφρονιστικά καταστήματα, δεν ήταν προς το παρόν δυνατόν να διακριβωθεί η αλήθεια των σχετικών ισχυρισμών. Οι περιγραφόμενες όμως στις υπό διερεύνηση αναφορές **συνθήκες και περιστάσεις**, υπό τις οποίες φέρονται να διατελούσαν οι αναφερόμενες και οι συγκρατούμενές τους κατά τη διάρκεια της επιβολής σε αυτές των επίμαχων μέτρων ελέγχου και αποτροπής εισαγωγής ναρκωτικών ουσιών (βλ. παραπάνω υπό Ι. στοιχεία γ' και στ' σχετικά με την καταλληλότητα και καθαριότητα του χώρου, τη θέρμανση, τον εξαερισμό, τον προαυλισμό κοκ.), φαίνονται καθ' εαυτές επαρκώς δυσμενείς για την αξιοπρέπεια αλλά και την υγεία των κρατουμένων. Το γεγονός δε ότι οι συνθήκες διαβίωσης στις ελληνικές φυλακές έχουν αποτελέσει ήδη αφορμή για περισσότερες καταδίκες της χώρας μας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (λ.χ. *Peers κατά Ελλάδας, Σερίφης κατά Ελλάδας*) η αλήθεια των σχετικών ισχυρισμών κάθε άλλο παρά απίθανη θα πρέπει να θεωρείται. Λαμβάνοντας υπ' όψιν το συνηθέστατο ενδεχόμενο οι εκεί κρατούμενες να αντιμετωπίζουν ούτως ή άλλως σοβαρά προβλήματα υγείας (ιδίως λ.χ. λόγω πρώην ή ενεστώσας τοξικομανίας) ή και πράγματι να έχουν εισαγάγει ναρκωτικές ουσίες με τρόπους που θέτουν σε άμεσο κίνδυνο την υγεία ή και τη ζωή τους (λ.χ. με κατάποση σχετικής ποσότητας ναρκωτικής ουσίας), η απομόνωσή τους υπό τις συνθήκες αυτές συνιστά σοβαρότατη διακινδύνευση ζωτικών εννόμων αγαθών. Αναφερθέντα τραγικά περιστατικά θανάτων κατά τη διάρκεια των ελέγχων φαίνονται να πιστοποιούν τη συνδρομή τέτοιου κινδύνου. Γι' αυτό και, ασχέτως του τακτικού ή εξαιρετικού χαρακτήρα των πρακτικών ελέγχου, η βαρύτητα της προσβολής και των περιορισμών που συνεπάγονται τέτοια μέτρα στο πρόσωπο και στην ελευθερία των κρατουμένων, σε συνδυασμό με το βαθμό διακινδύνευσης της υγείας ή και της ζωής τους και την πρόσθετη ταπείνωση που συνεπάγονται οι εξαιρετικά δυσμενείς και ευτελέστατες συνθήκες διαβίωσής τους κατά τη διάρκεια των μέτρων φαίνονται να έρχονται σε ευθεία αντίθεση με την απόλυτη απαγόρευση της **απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης**.

IV. ΑΝΑΓΚΗ ΑΜΕΣΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν αποτελεί μηχανισμό αναζήτησης και καταλογισμού ευθυνών αλλά θεσμό προάσπισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και προαγωγής αγαθών πρακτικών της διοίκησης. Γι' αυτό και επιβάλλεται κατ' απόλυτη προτεραιότητα να διαπιστωθεί αν οι επίμαχες πρακτικές εξακολουθούν ακόμη και σήμερα. Σε περίπτωση δε καταφατικής απάντησης το ζήτημα που τίθεται είναι η άρση τέτοιων προσβολών και αποκατάσταση τυχόν ζημίας σε άμεσο χρόνο.

Ως εκ τούτου, κρίνεται αναγκαία η άμεση διερεύνηση της **επακριβούς** διαδικασίας ελέγχου που τηρείται προκειμένης της αποτροπής της εισαγωγής ναρκωτικών ουσιών (περιγραφή των χρησιμοποιούμενων μεθόδων και χώρων συμπεριλαμβανομένων) στις γυναικείες φυλακές Διαβατών Θεσσαλονίκης και στις νέες γυναικείες φυλακές Ελαιώνα Θηβών, όπου φέρονται να έχουν μεταφερθεί οι κρατούμενες των γυναικείων φυλακών Κορυδαλλού. Εφ' όσον εξακολουθεί να χρησιμοποιείται η γυναικεία πτέρυγα των φυλακών Κορυδαλλού, θα ήταν σκόπιμο να συμπεριληφθεί στην έρευνα.

Βέλτιστος τρόπος διερεύνησης παρίσταται η επιτόπια επίσκεψη κλιμακίου του Συνηγόρου του Πολίτη μας στα εν λόγω σωφρονιστικά καταστήματα και η δια ζώσης ενημέρωση αυτού από τη διοίκηση αυτών σε συνδυασμό με αυτοψία στους σχετικούς χώρους και επαφή με τις εκεί κρατούμενες. Ο Συνήγορος του Πολίτη προτίθεται να αξιοποιήσει με προσοχή και σοβαρότητα την αρμοδιότητα αυτή που του παρέχει αυτονόητα ο οργανικός του νόμος και η θέση του μέσα στο δημοκρατικό μας πολίτευμα.

Αθήνα, 18 Φεβρουαρίου 2009

Γιώργος Καμίνης

Συνήγορος του Πολίτη